

## СВІДОМИЙ ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

У статті висвітлюється важливість проблеми вибору професії, вплив вибору професії на професійну діяльність та побудову успішної кар'єри.

**Ключові слова:** вибір професії, кар'єра.

Сучасні умови розвитку суспільства, демократичні перетворення, економічні та наукові реформи потребують висококваліфікованих фахівців у різних галузях економічної діяльності. Нині до молодих фахівців висувається цілий ряд вимог: вони повинні не лише мати достатньо високий рівень теоретичної та практичної підготовки, але бути соціально зрілою людиною, зберігати високу ефективність в умовах невизначеності та швидко адаптуватися до постійних змін умов середовища праці [1].

Роль молоді в житті суспільства стає все більш значимою. На перший план виходять молоді професіонали з креативним, динамічним, сучасним мисленням. В той же час залишається гострою проблема зайнятості молоді. Молоді люди стикаються з великими труднощами під час пошуку роботи. Причиною такої ситуації є не лише відсутність досвіду роботи, а й завищені амбіції, невідповідність власних запитів бізнес-реаліям. Та все частіше причиною безробіття молодих фахівців є вибір професії, яка не користується попитом на ринку праці.

Кожен крок економічного розвитку країни супроводжується як появою нових професій, так і новими вимогами до вже відомих. Як стверджують соціологи, ніколи ще людство не переживало таких глибоких і кардинальних змін у сфері праці, як нині. Старіння і відмирання давніх професій супроводжується появою нових, привабливих, престижних [5]. Тому професійне життя людини в сучасних умовах відрізняється високою динамічністю, пов'язаною з виникненням нових професій і значним ускладненням змісту праці в традиційних видах діяльності. Змінюється відношення до професії, значення трудової діяльності та її результатів.

Сучасний італійський соціолог В.Парето сформулював правило "20/80", згідно якого тільки 20% людей досягнуть 80% успіху, решта 80% зможуть реалізувати себе лише на 20% [6]. Як же потрапити в омріяну двадцятку та побудувати успішну професійну кар'єру?

Професійна кар'єра – це активні дії в досягненні успіху в професійній діяльності. Успішною кар'єрою буде лише у тому випадку, якщо людина не просто знає чого хоче, але й навіщо це йому, що вона буде робити, досягнувши мети [10].

Правильне планування, цілеспрямованість, мотивація та прагнення дозволять реалізувати себе у професійному житті та досягнути успіху. Однак кар'єра починається не в момент завершення навчання у вищому навчальному закладі чи призначення на деяку посаду, а значно раніше – в момент вибору професії.

Формування поглядів молодого людини залежить від її виховання, переконань, звичок та набутих знань. Але з часом життєві позиції людини мають властивість змінюватись [7]. Тому дуже важливим є питання свідомого вибору професії. Правильний вибір професії є основною умовою успішної кар'єри.

Питанням вибору професії, професійного самовизначення присвячено чимало наукових праць, зокрема роботи таких вчених, як: В.Андрущенко, М. Гінзбург, В.Журавський, Е.Зєєр, С.Климов, В.Кремень, М. Михальченко, В.Огнев'юк, В. Пилипенко, К. Платонов, І.Прокопенко, А.Ручка, М.Скаткін, Б. Федоришин, Е.Роу, Дж.Холланд. Проблема професійної кар'єри розглядається в публікаціях Є.Подольської, О. Навроцького, Ю. Чернецького, С.Шаронової, Ф. Парсонса, А. Маслоу та інших.

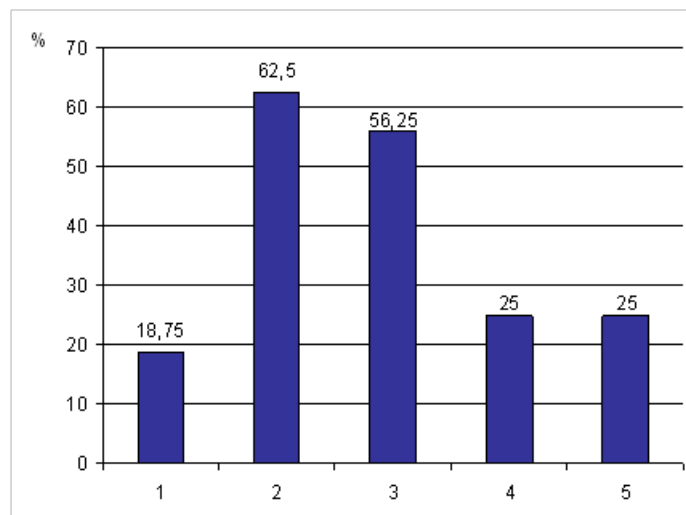
Мета статті: висвітлити важливість проблеми вибору професії та вплив вибору на подальшу професійну діяльність.

Яку професію обрати? Модну чи перспективну? Які пріоритети виставити? Гроші, добрий зарібок, престиж – чи задоволення від своєї праці? Зазвичай вибір професії молоді люди роблять на основі зовнішньої привабливості, наприклад, за рівнем зарплати, іміджу установи, престижності професії, тощо. Але при цьому часто нехтують якості власної особистості. А досить часто за красивими назвами нічого не стоїть і, провчившись два-три роки, молоді люди розуміють, що фах, який вони обрали, їм не до душі.

Людина у своєму професійному житті проходить декілька стадій розвитку: вибір професії → навчання → одержання робочого місця → професійне зростання → підтримка індивідуальних професійних здібностей і т.д. [10].

Питання "яку професію обрати?" та "куди піти навчатись?" є завжди актуальними для випускників середньої школи та їх батьків. Нині мета більшості абітурієнтів та їх батьків – вища освіта, не зважаючи на те, чи має дитина здібності та можливості навчатися у вищому навчальному закладі.

В ході дослідження нами було проведено опитування студентів старших курсів, випускників та викладачів факультету прикладної математики та комп'ютерних технологій Хмельницького національного університету. Серед запропонованих питань, зокрема, були наступні: "Як Ви вважаєте, чому багато людей нині прагнуть одержати вищу освіту?", "Який рівень освіти є достатнім для сучасного українця?", "Чи впливає наявність диплому про вищу освіту на кар'єрне зростання?" Результати опитування представлені на рис. 1–3.



- 1 – щоб опинитись в культурному освіченому середовищі;
- 2 – щоб мати диплом для працевлаштування;
- 3 – щоб зробити кар'єру;
- 4 – тому що нині так прийнято;
- 5 – щоб змінити свій соціальний статус, вийти за рамки свого оточення.

Рис. 1. Причини одержання вищої освіти

Як бачимо, значна частка респондентів вважає, що сучасний українець повинен мати вищу освіту для працевлаштування та побудови професійної кар'єри.

Нині, не дивлячись на те, що в країні багато вищих навчальних закладів з високим рівнем та якістю освіти, які щорічно випускають фахівців, їх професіоналізм та компетентність бажали би бути кращими. Причиною такого становища, на нашу думку, є неправильний вибір професії.

Вибір професії нагадує головоломку, коли з декількох варіантів ключів необхідно вибрати один, який відчинить замок. Якщо вибір здійснено вірно, двері

відчиняються і ви успішно просуваєтеся кар'єрними сходинками. Якщо ні, ви можете довго залишатися перед зачиненими дверима [11].

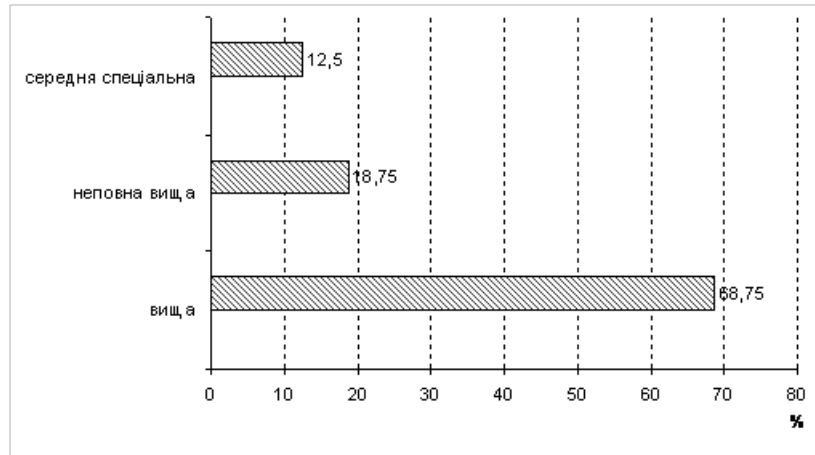


Рис. 2. Рівень освіти є достатній для сучасної України

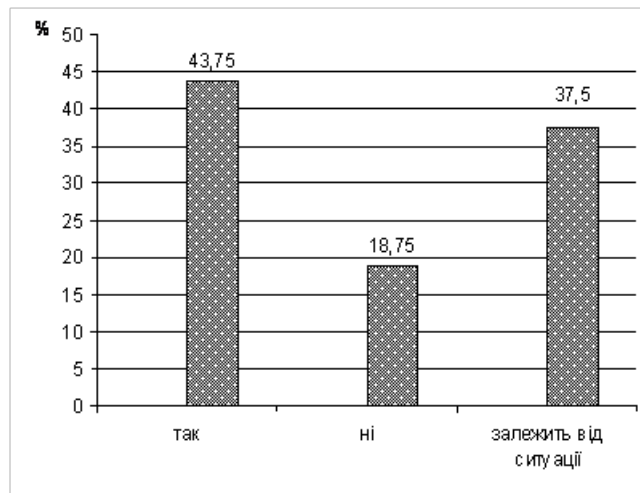


Рис. 3. Чи впливає наявність диплома про вищу освіту на кар'єрне зростання

Вибір професії – один з найважливіших кроків у житті, який значною мірою впливає на все наступне життя молоді людини; це як друге народження людини. Від того чи правильно було обрано життєвий шлях, залежить суспільна цінність людини, задоволення роботою, фізичне та психологічне здоров'я. Чим вдаліше обрана професія, тим вища віддача в праці, тим більше можливостей для всебічного розвитку особистості та побудови успішної кар'єри. Невдалий же вибір професії призводить до небажаних наслідків: низької продуктивності праці, помилок і браку в роботі, невдалої кар'єри, безробіття, незадоволення собою та пригніченого стану людини (психічні розлади), матеріальних затрат на перучування та перекваліфікацію [7].

Соціологічні дослідження засвідчують, що практично кожен третій випускник середнього загальноосвітнього навчального закладу обирає собі майбутню професію стихійно, без всебічного аналізу реальних і потенційних ресурсів, оцінювання можливостей їх мобілізації для досягнення визначеної мети [5]. Крім того, більшість підлітків не має достатніх знань з психології особистості. Їм важко розібратися в своїх інтересах, здібностях, якостях та рисах характеру. Адекватна самооцінка доступна лише незначній кількості учнів. Загалом вони схильні або переоцінювати себе, або недооцінювати.

Все це призводить до помилок під час вибору професії. Так більшість абітурієнтів мріють про самі престижні спеціальності, зокрема, юрист, економіст, не задумуючись, що влаштуватись на роботу, навіть якщо властє одержати цю спеціальність, зможуть не всі. Нині на ринку праці вже існує величезна конкуренція економістів, менеджерів, юристів і вона стає дедалі гострішою. В той же час держава потребує висококваліфікованих фахівців інженерно-технічних спеціальностей.

В ході дослідження нами також було проведено опитування учнів одинадцятих класів шкіл міста Хмельницького (одержано 2800 анкет), щодо їх вибору майбутньої професії. Одне із запитань звучало так: "За яким напрямом Ви бажали би навчатись у ВНЗ?" (в анкеті пропонувався перелік напрямів навчання, за якими можна навчатись у Хмельницькому національному університеті). Результати опитування показали, що найбільшим попитом користуються напрями: міжнародні відносини, практична психологія, дизайн, фінанси і кредит, управління персоналом і економіка праці, облік і аудит, менеджмент, філологія (переклад). Саме ці спеціальності у наш час вважаються "модними". Вибір професії, що ґрунтується на поняттях престижності, згодом часто обертається розчаруванням. Особливо прикро, коли це відбувається вже після отримання диплома про вищу освіту [4].

Найменше інтересу виявили майбутні абітурієнти до таких напрямів, як: радіотехніка, радіоелектронні апарати, телекомунікації, електромеханіка, зварювання, інженерна механіка, машинобудування, хімічна технологія, прикладна математика, інформатика. Як бачимо, не дивлячись на те, що світові тенденції розвитку праці свідчать про те, що професії інженерів, конструкторів, технологів стають більш затребуваними, молодь поки що не виявляє великого бажання здобувати такі професії.

У значній кількості випускників основної школи ще немає чіткого стійкого визначення у виборі майбутньої професії. Інтереси школярів дуже різноманітні. І в такій ситуації вибір роблять батьки. І не завжди він відповідає реальним можливостям та інтересам дитини. Не рідко є ситуація, що батьки не згодні з вибором дитини і пропонують зробити інший вибір. Правильному вибору досить часто заважають поради батьків, які бажують, щоб діти в майбутньому компенсували їх недоліки в тій діяльності, в якій вони не змогли себе повністю реалізувати. У більшості випадків діти погоджуються з вибором батьків, розраховуючи на їх допомогу, але забувають про те, що працювати за даною спеціальністю доведеться їм, а не батькам. Таким чином, в основі правильного професійного самовизначення лежить суперечність між прагненням підлітка до самостійності і неготовністю школяра до здійснення обґрунтованого вибору професії.

Вибір професії молоді людиною здійснюється під впливом різноманітних факторів. Є.Климов визначив вісім основних факторів, що впливають на вибір людиною професії:

- думка батьків, старших членів сім'ї;
- позиція друзів;
- позиція шкільних педагогів;
- особисті професійні плани;
- здібності;
- рівень домагань на суспільне визнання;
- інформованість про професії;

- схильності (інтереси, підкріплені певними здібностями).

Під час опитування студентів старших курсів, випускників та викладачів факультету прикладної математики та комп'ютерних технологій Хмельницького національного університету ми подікавилися також, які фактори найбільше вплинули в свій час на їх вибір професії. Результати представлені на рис. 4.

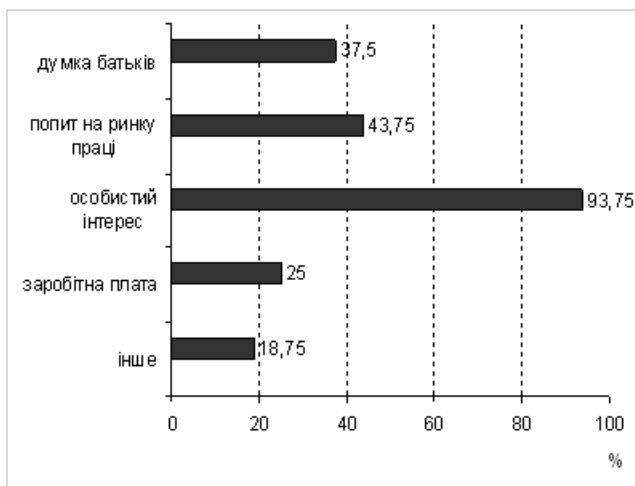


Рис. 4. Фактори, які вплинули на вибір професії

Обираючи професію, варто пам'ятати, що будь-яка професія вимагає так званих "професійно важливих якостей" та має свої особливості: зміст роботи, тобто що необхідно робити, конкретні умови праці; вимоги до здібностей особистості – професійно важливі якості характеру, уваги, мислення, пам'яті та інше; вимоги до підготовки – що повинен знати та вміти фахівець; медичні протипоказання – обмеження по здоров'ю.

Об'єктивні передумови правильного вибору містяться в самій людині. Вони обумовлені її знаннями, навичками, бажаннями. Завдання полягає в правильному оцінюванні особистісного потенціалу [5]. Оскільки саме від здібностей залежить швидкість, глибина та міцність процесу оволодіння знаннями, набуття умінь та навичок за обраним фахом.

Багато фахівців рекомендують вибір професії представити у вигляді рівнобедреного трикутника, сторони якого це поняття: "хочу", "можу" та "потрібно". "Хочу" – інтереси, схильність особи, бажання займатися справою, яка цікавить; "можу" – це здібність людини до оволодіння та виконання професійної діяльності, причому, виконання швидкого та якісного; "потрібно" – попит на професію, потреба на ринку праці. Людина буде задоволена лише тоді, якщо їй вдасться поєднати всі ці сторони в струнку геометричну фігуру. Причому, бажано, щоб сторони були дійсно рівними [9].

Таким чином, на успішний вибір професії підлітком впливають такі чинники [8]:

- правильна самооцінка схильностей, здібностей, інтересів, можливостей і обмежень;
- знання того, що потрібно для успішної діяльності по кожній з обраних професій;
- уміння співставити результати самооцінки із знаннями вимог професій.

Однак зважений та свідомий вибір професії – це лише перший етап в побудові кар'єри, який не гарантує в повній мірі успішності кар'єри. Конкурентноздатність випускника визначається якістю його підготовки у вищому навчальному закладі, а саме професійно-орієнтованим навчанням, розвитком особистісної готовності до майбутньої професійної діяльності [2] та планування професійної кар'єри.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базаров Т.Ю. Планирование карьеры [електронний ресурс] / Т.Ю. Базаров. – Режим доступу: [http://www.aup.ru/books/ml52/8\\_5.htm](http://www.aup.ru/books/ml52/8_5.htm)
2. Богдан Н., Могилевкин Е. Кар'єра молодого спеціаліста: взгляд вуза [електронний ресурс] / Н. Богдан, Е. Могилевкин. – Режим доступу: <http://www.dissert.h10.ru/artical/mogilevkin.html>
3. Климов Е.А. Человек и профессия / Е.А. Климов. – Л., 1984. – 141с.
4. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія / В. А. Петрук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292с.
5. Пухлій В., Ткаченко В. Вибір професії і проблема зайнятості молоді [електронний ресурс] / В. Пухлій, В. Ткаченко. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=599>
6. Стрелкова И.Б. Управление профессиональной карьерой: возможности и перспективы для молодых специалистов [електронний ресурс] / И.Б.Стрелкова. – Режим доступу: <http://r1st.org.by/izdania/ib110/876.html>
7. Фрадинська А.П. Свідомий вибір професії як головна проблема сучасної молоді [електронний ресурс] / А.П.Фрадинська. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/Znpkhist/2010\\_2/10fapppsm.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2010_2/10fapppsm.pdf)
8. Хавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Хавир. – М., 1981. – 96 с.
9. Електронний ресурс / Режим доступу: <http://school49.ucoz.net/index/diagnostika/0-52>
10. Електронний ресурс / Режим доступу: [http://www.rspb.ru/index.php?option=com\\_content&view=article&id=235&Itemid=140](http://www.rspb.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=235&Itemid=140)
11. Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www/vector-edu.spb.ru/publics/1/>

Подано до редакції 16.09.11